

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1900 kl. 5 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner
angående skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om reform
af valrätten till Riksdagens Andra Kammare.*

Till konstitutionsutskottets behandling hafva öfverlemnats följande inom Andra Kammaren väckta motioner om aflåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om reform af den politiska rösträtten, nemligen n:o 173 af herr *S. von Friesen* jemte åttio andra medlemmar af Kammaren, samt n:o 179 af herr *A. P. Gustafsson*.

I dessa motioner hemställes:

af herr *von Friesen* och medmotionärer:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t efter verkställd utredning inför Riksdagen framlägga ett på grundsatsen om politisk rösträtt för kommunalt röstberättigade män, hvilka uppnått 25 års ålder, bygd't förslag till rösträttsreform i fråga om val till Riksdagens Andra Kammare;

af herr *Gustafsson*:

att Riksdagen behagade besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning ej blott angående utsträckning af den politiska rösträtten till kommunalt röstberättigade män, som uppnått 25 års ålder, utan äfven, på i motionen antydda

sätt, om att på andra grunder åstadkomma en efter tidsförhållandena lämpad reform af rösträtten för val till Riksdagens Andra Kammare, samt till Riksdagen öfverlemna resultatet af denna utredning.

Motionärernas
motivering.

Till stöd för sin framställning hafva herr *von Friesen* och med-motionärer anfört:

»I fråga om de sedan år 1866 gällande bestämmelserna för valrätt till Riksdagens Andra Kammare och behovet i våra dagar af en ändring härutinnan har förre statsministern friherre Louis De Geer år 1892 (i »Minnen» II, 249) yttrat följande tankvärda ord:

Vid stiftandet af riksdagsordningen har syftemålet förnämligast varit att upplösa ståndsförfattningen och bereda inträde för kategorier, som stodo utanför riksständen, fastän de kunde anses med dem sidoordnade; men något behof af valrättens utsträckning nedåt antogs då ännu icke hafva gifvit sig till känna. Men sedan har småningom inträdt ett sådant behof, som jag tror böra snart tillgodoses, om representationen fortfarande skall kunna anses utgå ur hela den politiskt tänkande delen af nationen, och på det man icke genom dröjsmål må äfventyra att framdeles få medgifva en större utsträckning af valrätten, hvilken, på en gång satt i verket, kunde blifva menlig för samhällets lugna utveckling. Det lärer icke kunna nekas, att den bildning, som är nödvändig för ett politiskt omdöme, under de senaste åren nedträngt till djupare samhällslager, än som tillföre egt rum, och att till följd häraf många, som nu sakna rösträtt, och bland dem förnämligast en stor del kroppsarbetare, måste känna såsom en orättvisa att vara beröfvade politiska rättigheter. Genom deras inrymmande till sådana skulle dessutom de särskilda intressena inom samhället komma att i representationen betraktas från mångsidigare synpunkter och tillika bereda en vigtig klass af medborgare en klarare uppfattning om de nu icke fullt insedda svårigheterna att genom lagstiftning bota alla brister i samhället. Deremot finner jag rösträtt vid val af riksdagsmän icke rimligen kunna medgifvas andra än dem, som ega rösträtt inom sina kommuner.

Af detta uttalande från en statsman, som i hithörande frågor haft tillfälle att mer än de flesta förvärfva en djup och mångsidig erfarenhet, torde med all önskvärd tydlighet framgå två viktiga omständigheter. Först och främst är uppenbart, att vid tiden för representationsreformens genomförande något behof af en nedåt vidgad rösträtt i vårt land icke gjorde sig gällande, hvadan lagstiftaren då gjorde till sin hufvuduppgift att lämp-

ligen fördela det politiska inflytandet mellan redan magtegende samhällsklasser, icke att utsträcka detsamma till nya sådana. Men lika tydligt framgår äfven af detta uttalande, att den förnämste upphofsmannen till vår nuvarande riksdagsordning, efter ett fjerdedels århundrades förlopp, på grund af ändrade tidsförhållanden bibragts den öfvertygelsen, att en utsträckning af den politiska rösträtten blifvit nödvändig, äfvensom att han ej tvekat uttala sin mening, att en sådan utsträckning borde ske snart, och till hvilken gräns den borde gå.

I anslutning till detta uttalande vilja vi — utan att här närmare ingå på de olika skiftningar, rösträttsfrågan företett ifrån det nya representationsskicket införande och fram till våra dagar — för tillfället inskränka oss till att konstatera, att nämnda viktiga samhällsfråga under de senaste årtiondena småningom arbetat sig fram till att blifva en af de förnämsta på dagordningen. Detta framgår af många fakta, allt för allmänt bekanta att här behöfva relateras. Af de senaste årens tilldragelser erinra vi i sådant hänseende blott om regeringens förslag år 1896 till nedsatt valcensus för Andra Kammaren, masspetitionen till Konungen 1898, de olika motionerna i ännu vid 1899 års riksdag samt de många uttalandena i denna fråga från olika trakter af landet under den senaste valrörelsen. Här af, liksom äfven af frågans behandling i pressen, torde få anses ådagalagd, att rösträttsfrågan på senaste tiden i ovanligt hög grad tagit allmänhetens och statsmagternas uppmärksamhet och intresse i anspråk.

Icke desto mindre hafva sträfvandena att finna en tillfredsställande lösning af nämnda fråga hittills blifvit utan praktiskt resultat. Orsaken härtill är enligt vårt förmenande väsentligen att söka i den omständigheten, att, äfven om man i vida kretsar varit ense derom, att valrätten till Andra Kammaren borde utsträckas, så har man dock icke lika allmänt kunnat ena sig om *rätta sättet* för att nå detta mål. Å ena sidan har nemligen föreslagits en sänkning af det nuvarande politiska strecket till 400, 500 eller 600 kronors beskattad årsinkomst, med eller utan vissa andra restriktiva bestämmelser. Å andra sidan åter har påyrkats upphäfvande af hvarje förmögenhetsstreck, såsom förhatligt och orättvist, samt införande med ens af den allmänna och lika rösträtten. Man har, med andra ord, alltjemt vacklat mellan att begära för litet eller för mycket i förhållande till bestående lagstadganden och tidens kraf. Och under rösträttsvännernas inbördes tvist om den väg, som rätteligen borde inslås, ha de nuvarande, för helt andra tidsförhållanden afpassade grundlagsbestämmelserna fått kvarstå orubbade, allt medan landets ekonomiska och kulturella utveckling fortgått i en riktning, som gjort en ändring af hithörande bestämmelser allt mera af behofvet påkallad.

Nyligen har emellertid en koncentrerings af de länge splittrade krafterna inträddt, i det att rösträttssträfvandena börjat riktas mot ett gemensamt mål. Vid förra riksdagen framställdes nemligen i Andra Kammaren under öfverläggningen om konstitutionsutskottets betänkande öfver de i fråga om den politiska rösträttens utsträckning då afgifna motionerna af undertecknad von Friesen ett vid en sammankomst af ett 70-tal för frågan intresserade ledamöter af kammaren ur olika partigrupper öfverenskommet medlingsförslag af innehåll,

'att Riksdagen, med anledning af föreliggande motioner, måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t efter verkställd utredning låta för Riksdagen framlägga ett på grundsatsen om politisk rösträtt för kommunalt röstberättigade män, hvilka uppnått 25 års ålder, bygd förslag till rösträttsreform i fråga om val till Riksdagens Andra Kammare'.

Detta förslag, som alltså afsåg att med framhållande af vissa allmänna förutsättningar, hvarom man från olika håll enat sig, såsom vilkor för åtnjutande af valrätt till Andra Kammaren lägga i regeringens händer den närmare utredningen liksom ock utarbetande af förslag till formulering af de härför nödiga grundlagsbestämmelserna, lyckades redan första gången det framställdes tillvinna sig en betydande anslutning i Andra Kammaren (97 röster). Förslaget har sedermera under valkampanjen sistlidne sommar visat sig ega förmåga att utgöra ett samlingens tecken för alla dem, som i denna fråga anse tiden nu vara inne att öfvergå från ord till handling. Som emellertid förslaget vid fjolårets riksdag först under debatten i kammaren framlades och sålunda ej då kunde göras till föremål för närmare granskning, hafva vi redan i hvad som sålunda förelupit ansett oss ega goda grunder att i år framställa det samma till en mera ingående pröfning i Riksdagen, så mycket mer som ett uppskof i detta fall ingalunda torde vara egnadt att underlätta frågans lösning.

Såsom skäl för det förslag, som nu fram bäres, vilja vi först och främst åberopa de allmänna grunder, hvilka kunna andragas för hvarje förslag till en lämplig utsträckning af den politiska rösträtten utöfver dess för närvarande i vårt land alltför snävt tillmätta gränser.

De senaste årtiondenas storartade ekonomiska framsteg och hastigt stigande folkupplysning hafva obestriddligen fört Sverige in i en ny fas af social utveckling. Härvid ha flera samhällsklasser, omfattande ett stort antal medlemmar, med tillräcklig bildning och relativt själfständig lefnadsställning, ehuru genom nu gällande bestämmelser utestängda från rösträtt, ryckt fram till en sådan betydelse för en sund utveckling af statslivet, att de rätteligen ej längre böra hållas ute från aktivt deltagande i det-

samma. Till sådana klasser räkna vi t. ex. den stora mängd af kroppsarbetare, handverkare, mindre löntagare, små fastighetsegare, små arrendatorer och jordtorpare, som för närvarande sakna all politisk befogenhet. Att i tid, innan missnöjet bland de utestängda hunnit gripa alltför mycket omkring sig, gifva dem inflytande på lagstiftningsarbetet, der de ha viktiga intressen att bevaka, torde komma att visa sig vara icke blott en klok, utan ock en i flera afseenden samhällsgagnelig åtgärd. Med den varsamhet och lojalitet, som af gammalt utmärkt vårt folk, behöfver man för visso ej befara, att de nya valmännen i alla valkretsar, der de erhöle numerisk öfvervigt, skulle bruka sin magt för att aflägsna förutvarande värdiga representanter och fylla Andra Kammaren endast med män ur sina egna led. Riksdagen komme nog att en god tid framåt — sådan är traditionens magt — i hufvudsak behålla sin nuvarande karakter, medan likväl en del representanter för arbetet och hittills otillräckligt företrädade näringar deri upptoges, hvilket icke lär kunna betraktas annat än som en afgjord vinst för ärendenas mera mångsidiga behandling.

Inom andra länder i Europa har man också längesedan vidtagit åtgärder i här åsyftad riktning. Se vi på den officiella valstatistikens vittnesbörd, så visar sig, att Sverige, som dock plägar berömma sig af sitt urgamla fria statskick, i fråga om den viktigaste af en medborgares politiska rättigheter numera hör till efterblifna länder. Medan af hela den manliga befolkningen öfver 21 års ålder i de stora kulturländerna 70 å 80 procent (i Storbritannien 65, i Frankrike 82, i Tyska riket 85 procent) ega politisk rösträtt, och förhållandet i våra nordiska grannländer är ungefär detsamma (i Danmark 65, i Norge 77 procent), så äro i Sverige af myndige män endast 24 procent politiskt röstberättigade. Bland konstitutionella länder i vår verldsdel är det blott Ungern, som numera står lägre än vårt land på den politiska rösträttsskalan, en ställning, som för oss är föga hedrande och som utan tvifvel kräfver snar ändring, om icke vårt samhällslif skall stagnera eller på annat sätt taga skada.

Framför allt synes oss emellertid en utsträckning af valrätten till Andra Kammaren påkallad i en tid som vår, då skilda ekonomiska intressen hota att sätta olika samhällsklasser i harnesk emot hvarandra. I en sådan tid torde knappt någon åtgärd visa sig mera egnad att minska spänningen mellan olika samhällslager och öka den nationella samhörighetskänslan än just den här ifrågasatta, nemligen att göra medborgare i vidsträcktare kretsar än hittills aktivt intresserade i statslifvet. Detta vore, såsom antydts, ej blott en akt af social rättvisa; det vore i sjelfva verket äfven att betrakta såsom en åtgärd af verkligt samhällsbevarande art, tillförande staten ny styrka och ökade utvecklingsmöjligheter.

Ett litet folk som vårt behöfver nemligen en kraftig och allmänt utbredd solidaritetskänsla för att hålla sig uppe, ej blott under täflan i fredliga värf, utan äfven under kamp mot yttre faror. Rösträttsfrågan är, närmare besedd, att anse såsom en del och ingalunda den minst viktiga af vår nationella försvarsfråga. Stunda bekymmersamma tider, befinna vi oss naturligen i en långt säkrare ställning, om den stora mängden af medborgare kunna känna sig organiskt förenade till ett folk och ej blott såsom individer, tillhörande skilda klasser med skilda intressen. Känslan af att ega gemensamma rättigheter att försvara ger otvifvelaktigt i farans stund en fast sammanhållning såsom ingenting annat hos ett folk under vapen; ty låt vara, att fosterlandskärleken är en hos alla medfödd känsla, så stärkes den dock högst väsentligt genom att växa samman med den högre samfundsanda, som endast alstras hos politiskt myndige män. Ett af de bästa värnen mot de yttre och inre faror, som kunna hota staten, torde alltså vara att söka i sträfvandet att göra så många som möjligt medintresserade i statsverksamheten eller, med andra ord, att gifva dem politisk rösträtt.

Då nu, enligt hvad tvenne till kamrarne nyligen inkomna utskottsutlåtanden (statsutskottets n:o 5 och Första Kammarrens andra tillfälliga utskotts n:o 1) gifva vid handen, frågan om en ny härordning, byggd på utsträckt värnpligt, under den närmaste tiden eller redan nästa år läser komma att framläggas till Riksdagens pröfning i form af en kongl. proposition, finna vi — utan att kunna göra något uttalande om ett sådant förslag, innan detta faktiskt föreligger — det likväl vara af omständigheterna påkalladt att erinra derom, att denna frågas framträdande är särdeles egnadt att göra fordran på utsträckt rösträtt ännu mera aktuel, än den förut varit.

Har man väl kommit till klarhet derom, att en utsträckning af den politiska rösträtten är en i flera afseenden samhällsgagnelig och särskildt för tryggande af vår nationella sjelfständighet påkallad åtgärd, så torde det vara jemförelsevis lätt att öfvertyga sig derom, att lösningen af frågan för närvarande lämpligast bör sökas på den af oss föreslagna vägen. När det gäller att i statslifvets organisation åstadkomma en så betydelsefull reform som den här ifrågasatta, bör man nemligen gå till väga med en viss varsamhet, men tillika efter moget öfvervägande tillse, att det steg, som tages, sträcket ut så pass mycket, att något verkligen effektivt vinnes för det afsedda ändamålet, och att ej det hela stannar vid en skenreform.

I båda dessa afseenden torde det förslag, som härmed framlägges, befinnas motsvara rimliga fordringar. Det bör icke, såsom förslaget om

införande af allmän rösträtt, hos de mera betänksamma framkalla farhågor, att en omhvälfning af det bestående derigenom skulle åstadkommas. Men väl innebär förslaget en afsevärd ökning af valmanskåren, hvarvid såsom en ganska vigtig garanti mot brådstörtade förändringar bör betraktas den omständigheten, att ifrågavarande förslag är organiskt framgången ur de bestående förhållandena och följaktligen, så att säga, uppbyggt på historisk grund. Den nuvarande valrätten till Riksdagens Andra Kammare är nemligen ytterst baserad på den kommunala rösträtten, då det i § 14 riksdagsordningen heter: »Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man» etc. Härtill komma visserligen åtskilliga inskränkningar genom det för valrätts åtnjutande stadgade förmögenhetsstrecket i afseende å fast egendom, arrende eller inkomst af arbete, inskränkningar, hvilka, såsom förhatliga och otidsenliga, nu äro ifrågasatta att slopas. Men äfven om nämnda förmögenhetsstreck borttoges, skulle dock alltid, för så vidt man fasthåller fordran på kommunal rösträtt såsom vilkor för den politiska, qvarstå den förutsättningen, att valmannen är bofast inom kommunen och eger en viss skattepligt till densamma.

Mot det ifrågasatta borttagandet af förmögenhetsstrecket ur § 14 riksdagsordningen har från formel synpunkt anmärkts, att valrätten till Andra Kammaren sålunda skulle blifva bunden vid kommunalförfattningarna, hvilka ändras i annan ordning än grundlagarne; ja, valrätten skulle i följd af det sätt, hvarpå vilkoren för den kommunala rösträtten äro bestämda, ytterst komma att bero på bevillningsförordningens bestämmelser, hvilka kunna ändras af Riksdagen ensam, till och med genom gemensam votering. Detta vore, har man sagt, en allt för vacklande grund att bygga den politiska rösträtten på; i en upprörd tid kunde det låta sig tänkas, att Riksdagen genom att höja existensminimum i ett slag beröfvade massor af valmän deras valrätt. Oafsedt den mindre smickrande uppfattning af Riksdagens sätt att bevaka svenska folkets rättigheter, som ligger under ett dylikt tal, vilja vi endast i förbigående anmärka, att alldeles samma invändning kan rigtas ej blott mot de nuvarande bestämmelserna för valrätt till Andra Kammaren, utan äfven mot bestämmelserna angående elektorsvalen för Första Kammaren, hvilka bestämmelser — de senare uteslutande — äro beroende på stadgandena om kommunal rösträtt. Invändningen faller i öfrigt fullständigt till föga inför den omständigheten, att ifrågavarande förslag uppträder under formen af en skrivelse till Kongl. Maj:t, åt hvilken utarbetandet af de för förslagets genomförande nödiga detaljbestämmelserna skulle anförtros. Bland dessa förutsatta vi gifvetvis skulle ingå, att vilkoren för kommunal rösträtt på ett eller annat

sätt grundlagsfästas, t. ex. genom stadgande af ett bestämdt, mindre skattebelopp, hvares erläggande utgör lagens lägsta fordran för åtnjutande af rösträtt inom kommunen. En sådan bestämmelse torde, alldeles oberoende af de grunder, som i öfrigt för den kommunala beskattningen komma att fastställas, kunna af statsmagtarna beslutas.

En annan invändning mot förslaget att fota valrätten till Andra Kammaren på den kommunala rösträtten har äfven under diskussionen i frågan framkastats, nemligen påståendet, att jordtorpare på landet genom de ifrågasatta bestämmelserna fortfarande skulle vara uteslutna från rösträtt. Denna invändning förfaller dock, liksom den föregående, redan inför det framställda förslagets karakter af att vara ett skrifvelseförslag, som endast framhåller grundprinciperna af reformen, medan detaljbestämmelsernas utarbetande skulle bero på Kongl. Maj:ts åtgärd. Och till detalj-spörsmål af viktigare art, som tarfva utredning, räkna vi, bland annat, just frågan om lämpligaste sättet att göra jordtorpare af vissa kvalifikationer kommunalt och dermed äfven politiskt röstberättigade.

Af förra årets konstitutionsutskott framställdes mot ett förslag, liknande det, som nu framlägges, den anmärkningen, att genom en dylik utsträckning af valrätten skulle, enligt den med användning af en något föräldrad statistik åstadkomna beräkningen, majoriteten i ett antal af ända till 58 valkretsar på landet öfvergå till andra samhällslager än de nu magt-egande. Om nu denna beräkning visade sig hålla streck, och sålunda valmansmajoriteten inom betydligt mer än hälften af de 150 landtvalkretsarne efter reformens genomförande förblefve orubbad, skulle väl en vändning af så pass måttligt omfång näppeligen vara egnad att verka afskräckande på dem, som vilja en verklig reform i detta afseende och ej blott ännu stanna vid en skenåtgärd.

Den här ifrågasatta begränsningen af valrätten till Andra Kammaren skulle sannolikt, såsom redan antydt, gifva denna rätt ungefärligen den utsträckning, som under närvarande förhållanden kan anses önskvärd och som redan för flera år sedan af en så konservativ man som landshöfding Bergström i ett anförande till Första Kammarens protokoll år 1891 betecknats såsom lämplig. Ännu viktigare synes oss emellertid det förhållandet vara, att valrätten derigenom skulle komma att hvilat *endast* på sådana fasta allmänna grundvalar, på hvilka redan nu viktiga rättigheter inom samhället äro beroende, och hvilka måste erkännas vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande.

Vilkoret, att en valman för att utöfva politisk valrätt skall vara kommunalt röstberättigad, innebär nemligen, att han inom den kommun, han tillhör, måste med något — låt vara än så ringa — belopp bidraga

till de allmänna behofvens fyllande, hvarigenom viktiga betingelser för hans kännedom om och intresse för valkretsens allmänna förhållanden torde vara gifna.

Vilkoret åter om 25 års ålder för att utöfva politisk valrätt är visserligen hos oss nytt, men öfverensstämmer med fordringarna i många europeiska länders valordningar och torde, långt bättre än det nuvarande förnögenhetsstrecket, vara egnadt att utgöra en garanti mot missbruk af valrätten. Ty dels måste någon större mognad i omdömet kunna förutsättas hos en man vid 25 års ålder, en tidpunkt af lifvet, då medlemmar af kroppsarbetarnes klass ofta bildat familj, än vid 21 års ålder, dels har en valman vid meranämnda ålder redan i några år haft tillfälle att vänja sig vid att inom kommunen utöfva rösträtt, hvilken der, såsom bekant, inträder med myndighetsåldern. Slutligen kan ock en valman vid 25 års ålder, då han i allmänhet, för så vidt han det mågtar, fullgjort en så viktig skyldighet gent emot staten som värnpliktsöfningarna, sägas ega ökad kraft på att få deltaga i allmänna angelägenheter afgörande. Denna åldersgräns är för öfrigt redan stadgad för valbarhet till — förutom andra förtroendeuppdrag — ledamotskap af Andra Kammaren, hvadan den föreslagna bestämmelsen endast skulle medföra, att vilkoren för valrätt och valbarhet till Andra Kammaren komme att sammanfalla.

Derjemte hafva motionärerna anført, att, då en reform, sådan som den af dem ifrågasatta, blefve svårare att genomföra, ju längre den undanskötes, de redan nu ansett sig böra framställa sitt förslag.

Herr *Gustafsson* åter har till stöd för sin framställning först erinrat om den af herr von Friesen m. fl. väckta motionen samt fortsätter deretter:

»I likhet med motionärerna anser äfven jag, att de ändrade tidsförhållandena kräfva, att det tages under allvarligt öfvervägande, huruvida de nuvarande bestämmelserna angående den politiska rösträtten stå i öfverensstämmelse med dessa, men jag håller före, att detta bör ske genom en mera allsidig och omfattande utredning, än hvad dessa motionärer hafva ifrågasatt.

Att begära, det Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägger ett förslag om utsträckning af den politiska rösträtten, bygd på den kommunala rösträtten, anser jag ej vara tillrädligt, då man ännu ej fått kännedom om hvad en verkställd statistisk utredning i hithörande förhållanden kan innebära.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke den politiska rösträtten borde utöfvas, i likhet med hvad förhållandet är inom några andra europeiska

stater, efter ett system — graderad skala — der rösträtt, under vissa förhållanden, medgifves åt alla myndiga män, samt der ock tillbörlig hänsyn tagits till de olika förmögenhetsförhållandena.

Denna tanke har dock ännu icke varit föremål för någon närmare utredning, och kan man sålunda derpå icke bedöma, i hvad mån den kan vara tillämplig på våra förhållanden.

Det synes mig dock, som om denna princip icke borde helt och hållet lemnas ur sigte, då det blir tal om en rösträttsreform. Vid en sådan utredning lär man icke heller kunna undgå att fästa uppmärksamhet vid en mängd köpingar och municipalsamhällen, som i folkmängd öfvergå en betydande del städer och ej skilja sig från dessa i andra väsentliga hänseenden, än att de sakna egen jurisdiktion. Det kunde sättas i fråga, om dessa samhällen fortfarande borde välja representant till Andra Kammaren gemensamt med landsbygden.

Huru jag än ser saken, kan jag icke finna annat, än att, om man skall begära en utredning, den bör göras mera omfattande, än hvad de ofvannämnde motionärerna hafva föreslagit, och sådan, att den lemnar tillfälle till jemförelser mellan skilda rösträttsförslag — som framdeles, med säkerhet, komma att väckas — med afseende å deras olika betydelse och innebörd.»

Utskottets yt-
rande.

Enligt det yrkande, med hvilket den af herr von Friesen m. fl. framburna motionen avslutas, åsyftar densamma en anhållan hos Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, inför Riksdagen framlägga ett förslag till rösträttsreform i fråga om val till Riksdagens Andra Kammare, enligt hvilket politisk rösträtt skulle tillkomma kommunalt röstberättigade män, hvilka uppnått 25 års ålder. Sammanställes nämnda yrkande med vissa uttalanden i motiveringen för detsamma, framgår emellertid, att motionärerna, då de här användt uttrycket »kommunalt röstberättigade män», icke afsett att dermed beteckna dem, som för närvarande äro kommunalt röstberättigade, utan tvärtom förutsatt, att helt nya bestämmelser i afseende på den kommunala rösträtten skulle komma att gifvas i samband med den åsyftade reformen. De hafva sålunda å ena sidan uttalat, att bland de för förslaget genomförande nödiga detaljbestämnelserna gifvetvis skulle ingå, att vilkoren för kommunal rösträtt på ett eller annat sätt grundlagsfästes, t. ex. genom stadgande af ett bestämdt mindre skattebelopp, hvars erläggande skulle utgöra lagens lägsta fordran för åtnjutande af rösträtt inom kommunen; och de hafva vidare såsom ett annat detaljfrågor af viktigare art framhållit frågan om lämp-

ligaste sättet att göra jordtorpare af vissa kvalifikationer kommunalt och dermed äfven politiskt röstberättigade. Huru motionärerna tänkt sig dessa förändringar i de nuvarande bestämmelserna om den kommunala rösträtten närmare genomförda, framgår emellertid icke, lika litet som huruvida genom det ifrågasatta grundlagsfästandet af de nya bestämmelserna skulle kunna förhindras, att skattskyldigheten och, i följd deraf, rösträtten blefve beroende på storleken af det belopp, för hvilket, jemlikt bevillningsförordningen, bevillningsfrihet åtnjutes, och hvilket belopp som bekant kan komma att bestämmas genom gemensam votering. Icke heller finnes i motionen någon antydning om, *i hvilken omfattning* de nuvarande grunderna för kommunal rösträtt på detta sätt skulle förändras — genom utvidgning eller måhända äfven inskränkning — och man stannar således äfven i fullständig ovisshet om, huru långt enligt densamma den politiska rösträtten skulle komma att utsträckas.

Den enda statistiska utredning, som hittills föreligger i fråga om verkningarna af den politiska rösträttens utsträckning till alla kommunalt röstberättigade män, afser som bekant förhållandena år 1885 och är uppgjord med hänsyn till de dåvarande och ännu gällande bestämmelserna om kommunal rösträtt. Denna utredning kan således, äfven om den ej vore föråldrad, icke gifva någon ledning för bedömande af följderna af en sådan rösträttsreform, som den motionärerna nu ifrågasatt, och det lärer alltså icke kunna förutses, huruvida den af en dylik rösträttsutvidgning utan tvifvel förorsakade förskjutningen i den nuvarande politiska magtfördelningen derhän, att den sjelfgande allmogeklassens inflytande på Andra Kammarens sammansättning komme att försvagas, skulle stanna inom sådana gränser, som motionärerna synas vilja förutsätta, då de tala om en vändning af »måttligt omfång».

Mot grundsatsen att likställa villkoren för politisk och för kommunal rösträtt erinrade förliedet års konstitutionsutskott, som hade att afgifva utlåtande öfver motioner i denna riktning, bland annat, att det uppenbarligen vore lättare att förvärfva sig insigter och erfarenhet i de mera närliggande kommunala värfven än i sådana angelägenheter, som vore förbundna med statens styrelse, äfvensom att den bevisföring icke vore bindande, i hvilken man af det förhållandet, att en person ansåges kompetent att utöfva rösträtt i kommunala angelägenheter, i hvilka omröstning skedde med graderad skala, ville draga den slutsats, att i följd häraf rösträtt efter hufvudtalet borde tillkomma honom i politiska frågor. Ifrågasvarande grundsats om likhet i villkoren för politisk och för kommunal rösträtt är också i det af motionärerna herr von Friesen m. fl. framställda förslaget så till vida öfvergifven, som enligt detsamma politisk rösträtt

skulle inträda först vid 25 års ålder, under det att kommunal rösträtt inträder med myndighetsåldern; och hafva motionärerna anfört, att detta vilkor om 25 års ålder för utöfning af politisk valrätt långt bättre än det nuvarande förmögenhetsstrecket torde vara egnadt att utgöra en garanti mot missbruk af valrätten. Då frågan om detta vilkors inflytande på storleken af valmanscorpsen icke synes hafva blifvit berörd i någon motion eller något utskottsutlåtande beträffande nu föreliggande spörsinål, ehuru den visserligen torde vara af intresse, vill utskottet upplysningsvis nämna, att, enligt ofvan berörda statistiska utredning öfver förhållandena år 1885, af hela antalet röstberättigade, som då utgjorde 307,719 personer, 4,867 eller 1,6 procent voro under 25 års ålder, äfvensom att utaf det antal af 179,918 personer, som dessutom skulle hafva varit politiskt röstberättigade, om sådan rösträtt tillerkänts alla kommunalt röstberättigade män, 9,552 eller 5,3 procent icke uppnått 25 års ålder¹⁾. Äfven i detta hänseende äro emellertid af ofvan anförda skäl uppgifterna från 1885 icke tillräckligt vägledande i fråga om verkningarna af motionärernas förslag.

Af det anförda torde framgå, att i mer än ett afseende det för närvarande saknas möjlighet att bedöma, huru en rösträttsreform, sådan som den af herr von Friesen m. fl. föreslagna, skulle komma att gestalta sig och verka, samt att vägledning i detta hänseende endast kan vinnas genom den af motionärerna ifrågasatta utredningen. Då så är förhållandet, lär det emellertid — på sätt herr Gustafsson i sin motion framhållit — icke vara välbetänkt att, såsom i det af herr von Friesen m. fl. framlagda skrifvelseförslaget skett, på förhand och alldeles oberoende af de resultat, som kunna komma att framgå af en dylik utredning, binda sig just vid en sådan rösträttsreform, som skulle innebäras uti ett genomförande af grundsatsen om politisk rösträtt åt alla kommunalt röstberättigade män, som fyllt 25 år.

Ett sådant förfaringsätt synes så mycket mindre tillrädligt, som denna grundsats ingalunda kan sägas vara den enda, på hvilken man kan ifrågasätta att bygga en reform af nuvarande bestämmelser om valrätt till Riksdagens Andra Kammare. Motionärerna hafva visserligen framhållit, att ett skrifvelseförslag i denna fråga, med hvilket det af dem nu framlagda till ordalydelsen öfverensstämmer, vid förliden riksdag i Andra Kammaren lyckades tillvinna sig en anslutning af 97 röster. Af den öfverläggning, som då föregick, framgår emellertid, att flere af de talare, som förklarade sig ämna rösta för förslaget, dock icke ansågo det innebära någon fullt tillfredsställande lösning af rösträttsfrågan. Det framhölls äfven, att detsamma

¹⁾ Siffrorna, som äro hemtade ur Bidrag till Sveriges officiella statistik, R) Valstatistik, VII: 3, sid. IV, omfatta både dem, som betalt, och dem, som icke betalt sina utskylder.

genomförande endast vore ett första steg till en ytterligare utsträckning af rösträtten, hvilken jemväl från flera håll betecknades såsom önskvärd.

Under samma öfverläggning yrkades ock af flere talare bifall till ett af en reservant inom konstitutionsutskottet framlagdt förslag om att »Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande lämpligheten af att rösträtten vid val till Riksdagens Andra Kammare utsträcktes i förbindelse med att sådana bestämmelser gäfves, att denna rösträtt komme att utöfvas enligt graderad skala, samt att Kongl. Maj:t, sedan en fullständig utredning egt rum såväl angående denna fråga, som ock angående andra förutsättningar och garantier, under hvilka den politiska rösträtten må kunna utsträckas, ville till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en sådan utredning kunde föranleda»; och detta förslag, som i den slutliga voteringen erhöll 71 röster mot 121, hvilka afgäfvos för bifall till konstitutionsutskottets hemställan om afslag å de i ämnet väckta motionerna, hade vid voteringen om kontraposition erhållit 113 röster mot de 97, hvilka tillfölo herr von Friesens förslag. Beaktas bör ock, att nämnda reservation äfven i Första Kammaren vann understöd.

Vid rösträttsfrågans behandling under de senare åren hafva emellertid äfven andra synpunkter bragts å bane, hvilka äro af den art, att de icke utan vidare böra undanskjutas. Från tidigare riksdagar vill utskottet här endast erinra om Kongl. Maj:ts till 1896 års Riksdag afgifna proposition, n:o 41, angående ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen, enligt hvilken dels valrätten i vissa fall skulle bindas dervid, att under en viss följd af år ett bestämdt skattebelopp erlagts, dels i vissa valkretsar proportionella val skulle införas. Bestämmelser i förstnämnda riktning blefvo jemväl vid sistlidne riksdag af en reservant inom konstitutionsutskottet äfvensom under öfverläggningen i Andra Kammaren förordade till antagande. Vid denna riksdag åter har, såsom ofvan framhållits, i den af herr Gustafsson väckta motionen, bland annat, ifrågasatts, dels huruvida icke politisk rösträtt efter ett system med graderad skala kunde, under vissa förhållanden, medgifvas alla myndige män, dels om köpingar och municipalsamhällen, som i folkmängd öfvergå en betydande del städer och ej från dessa skilja sig i andra väsentliga hänseenden, än att de sakna egen jurisdiktion, fortfarande borde välja representanter till Andra Kammaren gemensamt med landsbygden, hvarjemte motionären uttalat sig för en mera allsidig och fullständig utredning af de spörsmål, som kunna inverka på rösträttsfrågans lösning, än herr von Friesen m. fl. i sin motion ifrågasatt.

Hvad sålunda i denna fråga under senare tid förekommit, berättigar

enligt utskottets åsigt till tvänne slutsatser. Den ena är, att meningarna inom landet och inom Riksdagen ingalunda kunna sägas hafva enats derom, att en rösträttsreform, derest en sådan skall genomföras, bör verkställas i enlighet med det af herr von Friesen m. fl. framställda förslaget. Den andra är, att ett genomförande af detta förslag, enligt hvilket ett nytt streck, det kommunala, skulle sättas i stället för det nuvarande, på mer än ett håll icke skulle blifva betraktadt såsom en definitiv lösning af frågan, utan blott såsom en partiel reform, ett första steg, hvarigenom krafven på ytterligare förändringar icke skulle låta sig tystas.

Redan dessa omständigheter hafva för utskottet inneburit tillräckliga skäl, hvarför utskottet icke kunnat förorda bifall till ett skrifvelseförslag med så begränsadt syfte som det af herr von Friesen m. fl. framställda.

Frågan om förändrade bestämmelser i afseende å den politiska valrätten är nemligen, enligt utskottets åsigt, för hela vårt konstitutionella lif af alltför genomgripande betydelse för att kunna lösas utan en föregående allsidig och fullständig utredning. För en mogen pröfning från Riksdagens sida af denna fråga måste det vara en oeftergiffig förutsättning, att Riksdagen blifvit satt i tillfälle att öfverskåda olika spörsmål, som med densamma ega samband, och som äro att beakta, då en sådan omdaning af den politiska valrätten ifrågasättes, att denna valrätt skulle ställas på väsentligt bredare grund än hittills. I en så vigtig fråga kan det icke vara förenligt med statens välfärd, att beslut fattas, som skulle innebära steg ut i det obekanta, och allra minst kan det begäras af dem, hvilka för närvarande ställa sig tveksamma i fråga om behovet och gagneligheten af en rösträttsutvidgning, att de skola medverka till någon förändring i det bestående, så länge de icke genom en utredning satts i tillfälle att bedöma dess verkningar. En allsidig utredning skall göra det möjligt för vederbörande att sinsemellan jemföra olika förslag och mot hvarandra väga deras företräden och brister. Dessförutan kan icke en tillfredsställande och varaktig rösträttsreform komma till stånd.

Vid den utredning, som utskottet sålunda anser vara oundgängligen af nöden, om rösträttsfrågan skall kunna vinna en tillfredsställande lösning, bör, såsom redan antydts, enligt utskottets åsigt, frågan upptagas till pröfning i större omfattning, än hvad som i den af herr von Friesen m. fl. väckta motionen afses, och dervid äfven hänsyn tagas till åtskilliga andra spörsmål med afseende å vilkoren för valrättens åtnjutande och utöfning.

Sålunda borde, enligt utskottets åsigt, särskildt tagas under ompröfning, huruvida icke för valrätten annan grund borde bestämmas än kommunal rösträtt, t. ex. erläggande af en viss direkt skatt till staten. Skulle

åter fortfarande den kommunala rösträtten anses böra blifva förutsättning för den politiska, borde, såsom i herr von Friesens m. fl. motion ifrågasatts, undersökas, huruvida icke grunderna äfven för den kommunala rösträtten borde i grundlag bestämmas.

Vidare borde pröfvas, om icke med en väsentlig utsträckning af valrätten borde förbindas åtskilliga garantier utom högre ålder, såsom bofasthet inom valkretsen, fullgjorda skyldigheter mot samhället genom utskylders ordentliga betalande under viss tid, fullgjord värnpligt m. m., äfvensom om valrättssystemet, i händelse af utsträckt rösträtt, fortfarande skulle vara byggt på grundsatsen om lika rösträtt, eller om någon gradering af valrätten deri borde upptagas. Uppmärksamhet borde äfven riktas på det till och med i ett land med allmän rösträtt såsom Frankrike för närvarande ganska mycket diskuterade spørsmålet, om valen fortfarande borde vara samfälda, eller om någon hänsyn skulle tagas till olika samfundsklasser och yrken.

Beträffande valsättet torde möjligen böra tagas under ompröfning, huruvida valen borde vara medelbara eller omedelbara — detta, enär det har ifrågasatts, om icke vid medelbara val rösträtten kan utsträckas längre än vid omedelbara. Pröfvas borde äfven, om valen skulle ske i enmansvalkretsar eller i större valkretsar med flere representanter, och derjemte om, derest större valkretsar bildades, proportionella val borde införas. I afseende på valkretsarnes anordnande borde utredningen jemväl omfatta frågorna, om vid bildandet af större valkretsar landsbygd och städer borde förenas; om med utsträckning af valrätten skilnaden med afseende å representationsrätt mellan land och stad borde bibehållas, jemkas eller upphävas; samt om köpingar och municipalsamhällen fortfarande borde hänföras till landsbygden.

Derest det under frågans närmare behandling visade sig, att äfven andra spørsmål vore förtjenta att tagas under ompröfning, borde naturligtvis äfven åt dem skänkas tillbörlig uppmärksamhet.

Först om på detta sätt en allsidig utredning kommit till stånd, skall det, enligt utskottets åsigt, blifva möjligt att uppgöra ett förslag till valrättsreform, som bäst tillfredsställer samhällets behof och derjemte är på lämpligt sätt afpassadt efter öfriga bestämmelser i vårt statskick.

På grund af hvad utskottet sålunda anført, får utskottet, med anledning af herr S. von Friesens m. fl. samt herr A. P. Gustafssons motioner, hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en i möjligaste mån fullständig och allsidig utredning rörande

de förutsättningar och vilkor, under hvilka valrätten till Riksdagens Andra Kammare må kunna utsträckas, samt för Riksdagen framlägga förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 4 maj 1900.

På utskottets vägnar:

G. RUDEBECK.

Reservationer:

af herr friherre *Barnekow* mot vissa delar af motiveringen;

af herr *Rodhe*, som ansett, att utskottet icke bort tillstyrka beslut om en skrifvelse till Kongl. Maj:t i ämnet;

af herrar *Dahn* och *Johnsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hafva följande lydelse:

»Den grundsats, som är framhållen af herr S. von Friesen i den af honom m. fl. väckta motionen, nemligen att den, som är i kommunens röstlängd uppförd och sålunda pliktig att såväl erlægga bevillning till staten som bidra till fyllande af kommunens behof, jemväl bör, såvida han är inom kommunen boende, uppnått 25 års ålder och ordentligt fullgjort sina åligganden till staten och kommunen, ega rätt att deltaga vid val till ledamot af Andra Kammaren, lär icke i allmänhet kunna underkännas. Det kan dock ifrågasättas, huruvida bestämmelserna angående det nuvarande minimum för erhållande af kommunal rösträtt äfvensom angående förutsättningarna för skyldighet att erlægga bevillning och andra skatter böra bibehållas, eller om icke nämnda minimum eventuellt bör höjas, särskildt hvad angår sådan fastighet, med hvilken eganderätten till grunden icke är förenad.

En utredning om och i hvad mån en ändring i detta afseende kan verka på de nuvarande valrättsförhållandena är önskvärd för att kunna

rätt bedöma frågans innebörd och förslagets verkningar inom de olika valkretsarna. En utredning i detta afseende lärer så mycket lättare kunna utföras, som material af tillförlitlig beskaffenhet är att tillgå.

Äfven borde, enligt utskottets åsigt, tagas under öfvervägande, huruvida icke i grundlag borde bestämmas det minimum af viss direkt skatt till staten, som skulle berättiga till valrätt, äfvensom tillses, att valrättsbestämmelserna erhöles mer stadga än hvad för närvarande är förhållandet.

Deremot lärer det ej ens kunna ifrågasättas att, på sätt herr Gustafson i sin motion föreslagit, medgifva politisk rösträtt åt alla myndiga män. Det erfordras för visso ingen utredning för bedömande af de verkningar en så ytterligt gående förändring af de nu bestående förhållandena som ett bifall till detta förslag skulle medföra, hvilket skulle skjuta åt sidan hela den grundval, hvarpå valrätten till Andra Kammaren för närvarande är byggd, och möjligen medföra vådor af vidtgående beskaffenhet, hvilka icke lära kunna förekommas genom något nytt system — »graderad skala» — ett system, som ej synes ega vidare sympatier hos vårt folk och helt visst endast vore egnadt att gifva anledning till ytterligare kraf på förändring.

Samme motionärs uttalade farhåga »att begära, det Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägger ett förslag om utsträckning af den politiska rösträtten, bygdt på den kommunala rösträtten», af det skäl, att »man ännu ej fått kännedom om hvad en verkställd statistisk utredning i hithörande förhållanden kan innebära», synes vara af lätt öfvergående art, enär han omedelbart efter detta uttalande hemställt om utredning angående införande under vissa omständigheter af politisk rösträtt för alla myndiga män.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet, med anledning af herr S. von Friesens motion, hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en i möjligaste måtto fullständig utredning rörande de förutsättningar, under hvilka valrätten till Riksdagens Andra Kammarer må kunna utsträckas till kommunalt röstberättigade män, som uppnått 25 års ålder, samt till Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda»;

af herrar *Andersson* och *Pettersson* i Österhaninge beträffande vissa delar af motiveringen;

af herr *Darin*, som yttrat:

»Då utskottet icke ingått i någon egentlig pröfning af den af herr S. von Friesen samt 80 andra ledamöter af Andra Kammaren väckta motionen, har jag nu endast velat hafva antecknad, att jag yrkat bifall till det af herr von Friesen m. fl. framlagda skrifvelseförslaget på de i motionen angifna grunder och hemställt om afslag på herr A. P. Gustafssons motion.»;

af herr *Waldenström*, som anförde:

»Att en väsentlig utsträckning af valrätten till Andra Kammaren är af högsta behof påkallad, derom finnes hos mig ingen tvekan. De skäl, som blifvit dels under rösträttsfrågans föregående behandling i motioner och riksdagsdebatter anförda, dels i herr von Friesens m. fl. motion vid innevarande riksdag framhållna, äro enligt min mening ovedersägliga. Derför har jag velat, att utskottet skulle gifva ett otvetydigt uttryck åt detta behof, så att det må vara afgjort, att Riksdagen allvarligen vill en verklig reform, om man ock ännu någon tid skulle nödgas att söka efter en tillfredsställande form derför. Utan att man bestämdt vill målet, lærer väl hvarje sökande efter sättet bli ett famlande, hvaraf föga resultat är att vänta.

Men då, såsom motionärerna äfven framhålla, en utredning angående sättet för reformens genomförande naturligtvis är behöflig, så tror jag, att, för vinnande af ett säkert resultat, egnadt att på fast mark förena olika element, det är nödvändigt, att utredningen blir så omfattande och allsidig som möjligt. En sådan utredning är ännu icke gjord i vårt land. Att på förhand binda utredningen vid vissa förutsättningar skall alltid gifva densamma skenet af att icke vara fullt opartisk samt derigenom, till hinder för reformen, lemna rum för den invändningen mot hvarje ur densamma framgående förslag, att den eller den, af många såsom bättre önskad, utvägen icke blifvit pröfvad. Jag kan väl icke heller tänka mig, att motionärerna skola hafva något emot, att andra möjliga förslag, jemte deras eget, vid en eventuel utredning blifva föremål för en opartisk och omsorgsfull granskning.

På dessa skäl har jag inom utskottet framställt det yrkande, att utskottet skulle hemställa,

att Riksdagen, med anledning af de i ämnet väckta motionerna, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t, under fram-

hållande af behovet af en utsträckning af valrätten till Andra Kammaren, anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga frågan i hela dess vidd i förnyadt ompröfvande samt, efter en allsidig utredning, för Riksdagen framlägga de förslag, som utredningen kunde föranleda;

samt af herr *Liljeholm*, som yrkat bifall till den af herr S. von Friesen m. fl. afgifna motion.

Herr *Berg, Gustaf Axel*, har begärt få här antecknadt, att han på grund af ledighet från riksdagsgöromålen icke deltagit i den slutliga behandlingen af ifrågavarande motioner.
